

Rozhovor

s Ivanou a Honzou Jongepierovými o Bílých Karpatech

Cenu Josefa Vavrouška za rok 2012 obdrželi botanici a ekologové **Ivana a Jan Willem Jongepierovi** za přínos v teoretickém a zejména praktickém managementu lučních ekosystémů s vysokou biodiverzitou, za mimořádnou a dlouhodobou popularizační práci v oblasti ekologické výchovy v oblasti Bílých Karpat a v rámci celé ČR a za mezinárodní propagaci vědeckých i ochranných výsledků.

Co se vám mihlo hlavou, když jste se dozvěděli, že získáváte cenu Josefa Vavrouška?

IJ: Když volal Tomáš Růžička z Nadace Partnerství, že jsme nominováni a kvůli tomu máme jet začátkem června na šarádu do Prahy, tak jsem mu říkala: „Neblbni, to monitoruju, nemám čas!“ V podstatě jsme to nebrali vůbec vážně. Ještě ani ve chvíli, když jsme šli cenu přebírat. Došlo nám to až zpětně, jaké to je vlastně veliké ocenění.

To, že jsou místní louky jedinečné a zároveň ohrožené, že potřebují nějakou ochranu, vám došlo kdy?

IJ: V osmdesátém třetím jsem tu začala dělat diplomku. To bylo v době, kdy se skoro každá louka, která byla přístupná, hnojila. CHKO sice byla už vyhlášena, ale všechny ty luční komplexy žádnou ochranu neměly. Do diplomky jsem mapovala orchideje a už tehdy jsem si uvědomila, že se posunuly do okrajů luk, protože na hnojených plochách nebyly. Na druhou stranu jsem zase objevila louky, které zarůstaly. V roce osmdesát pět jsem na Čertoryjích organizovala první brigády, kdy jsme se sekýrkami likvidovali hložky na dlouho nekosené louce. V dalším roce už vyčištěnou plochu kosami sekli Brontosauři. Takže tak nějak to začalo.

Původně jste se snažili chránit zachované louky, později jste se vrhli i na obnovu luk na zoraných pozemcích...

IJ: První myšlenky začaly vlastně ještě před revolucí, někdy v roce osmdesát osm, devět. Tehdy se na mě obrátili myslivci z Vlárského průsmyku s problémem, že mají několik políček v lesích, která jsou vyhnojena, a že zjistili, že zvěř to nežere, protože jí to nechutná. Proto by tam znovu chtěli dostat nějaké

květiny. Zároveň jsme v té době řešili otázku Vojšických luk. Ta se nacházela v ochranném pásmu tehdejší SPR Čertoryje, jenže byla asi z 90% načerno rozoraná. Bylo nám jasné, že by bylo třeba tyto plochy zatravnit, ale že komerční jetelotrávní směs není to pravé ořechové. Takže začátkem devadesátých let jsme se v naší ČSOP rozhodli, že zkusíme nějakou místní směs připravit sami. Bylo třeba sesbírat všechny luční druhy, potom je pěstovat v matečných porostech, odzkoušet to. Začali jsme spolupracovat s výzkumnou stanicí travinářskou v Zubří a v roce devadesát devět jsme byli schopni poskytnout osivo na zatravnění prvních, tuším, 20 hektarů. Ty první hektary zatravnňovali uživatelé tak trochu pod nátlakem – „Podívejte, tady toto máte v ochranném pásmu rezervace, je to v kultuře louky, bylo to načerno rozorané, tak vám nabízíme z Programu péče o krajinu finance na opětovné zatravnění, nebo se to bude řešit právně.“ Dneska se existence regionální směsi už dostala do povědomí, a tak se na nás s prosbou o poskytnutí osiva obrací hospodáři sami. Použití regionální směsi navrhuji i projektanti při přípravě projektů v rámci operačních programů.

A funguje to? Skutečně lze obnovit louku v nějaké původní podobě, nebo to je spíš taková okrasná zahrádka?

IJ: Sedneme si do auta a pojedeme se podívat? Od roku 2010 máme projekt na sledování sukcese zatravněných pozemků s Jihočeskou univerzitou. My vyséváme nějakých dvacet, třicet základních druhů s širší ekologickou amplitudou, které se dobře pěstují. To bereme jako takový matrix, do kterého se šíří další luční druhy z okolí. Po několika letech lze na takto zatravněných loukách napočítat kolem stovky druhů. Z toho jen minimum tvoří nějaké plevele, vesměs jsou to již luční druhy. Velikým úspěchem letošního roku

Ivana Jongepierová (*1962)
– předsedkyně základní organizace ČSOP Bílé Karpaty, botanička správy CHKO Bílé Karpaty, odborná garantka programů ČSOP Orchideje a Obnova květnatých luk
Jan Willem Jongepier (*1951)
– šéfredaktor časopisu Bílé/Biele Karpaty, amatérský botanik a mykolog, profesor angličtiny na strážnickém gymnáziu

bylo, že na Hájové, která je trochu víc vzdálená od zdrojových luk, vykvetl na osm let zatravněném pozemku první vstavač osmahlý! Samozřejmě na těch obnovených loukách chybí ještě nějaké to století vývoje, aby se porost blížil skutečným karpatským loukám, ale když tam na rozdíl od komerčních směsí kvetou třezalky, bukvice, hrachory, tak řada lidí ani nepozná, že to není původní louka. Nejde však jenom o květiny. Igor Malenovský se svou studentkou zde začali zkoumat křísy a zjistili tu druhy vázané na stepi, které jinde v krajině moc velkou šanci na uplatnění nemají, a tak začínají využívat právě těchto zatravněných ploch.

Ty nejsi profesionální ochranář, vjak vidíš tyhle věci zvenčí?

JWJ: Já to nevidím zvenčí. Jsem taky členem ČSOP, s Ivanou na těch věcech spolupracujeme a několik let jsem pracoval i přímo na Správě CHKO. Pak jsem dělal na Vzdělávacím informačním středisku Bílé Karpaty. Je pravda, že těžiště mé práce bylo spíše ve vzdělávacích aktivitách...

IJ: Díky Honzovi byla třeba vyhlášena biosférická rezervace, on pro UNESCO vyplnil všechny ty obsáhlé dotazníky.

JWJ: Postupně jsem zjišťoval, že Bílé Karpaty vlastně nikdo nezná. Dostat povědomí o nich mezi přírodovědce a ochránce přírody se nám podařilo díky různým mezinárodním konferencím, jichž jsme se účastnili. Ale místní lidi se s tímto územím neidentifikovali. Oni byli z jižního Valašska, z Moravských Kopanic, z Horňácka nebo přímo ze Strání, ale ne „z Bílých Karpat“. Na festivalu *Týká se to také tebe* jsme se v devadesátém třetím potkali s Janou Hajduchovou ze STUŽ a tam se zrodil časopis *Bílé Karpaty*. Dodnes se hádáme, kdo vlastně s tím nápadem přišel, no v rámci té diskuse asi oba. A snad i díky němu se Bílé Karpaty staly pojmem.

Jak často časopis vychází?

JWJ: Dvakrát ročně

IJ: Museli jsme to omezit. Dřív vycházel čtyřikrát, ale to se nedalo zvládat.

Finančně, nebo obsahově?

IJ: No, tehdy obsahově. Honza zajišťuje redakci v podstatě sám.

JWJ: Jana Hajduchová je ve Francii, takže dělá hlavně grafiku. Potřeboval bych k sobě ještě tak jednoho, dva lidi, kteří by psali a sháněli články. Nejlépe někoho z centra Bílých Karpat nebo ze severu.

IJ: A teď už i finančně. Na podzimní číslo jsme nedostali žádnou dotaci, takže vyjde

díky financím především naší organizace. Na vydávání nám však přispívají i mnohé obce. Tu tři stovky, tu pětistovku, obec Velká třeba i dva tisíce.

JWJ: Což je příjemné nejen finančně. Člověk pak pochopí, že ty obce si považují, že takový časopis vychází, že i pro ně je důležitý. Abych se vrátil k ceně. Když jsme ji dostali, tak jsem si říkal, že je to hlavně Ivana, která všechny ty iniciativy vymýšlí a uskutečňuje. Ale je pravda, že identitu Bílých Karpat jsem spíše prosazoval já.

Ty jsi i mykolog. Jak si stojí Bílé Karpaty, co se hub týče?

JWJ: I z pohledu mykologa jsou velmi zajímavé. Souvisí to s pestrostí podloží i klimatických podmínek. Když člověk porovná severovýchod s jihozápadem, zjistí, že jsou mezi tím obrovské rozdíly ve vlhkosti, v teplotě. Na jihu je půda vápnitější, na severu kyselejší; na severu máme rozsáhlé staré bukové porosty, tady převažují květnaté louky. Takže to všechno dohromady tvoří velkou diverzitu a to se samozřejmě odráží ve flóře, fauně i v těch houbách. Myslím, že mezi mykology už je docela známé, že tady najdou různé zajímavé biotopy, třeba houby, které rostou ve smrčích na vápnitém podkladu. Na druhou stranu, Bílé Karpaty ještě nejsou moc prozkoumané, takže je tady pořád co objevovat.

Kdybyste chtěli ukázat Bílé Karpaty někomu, kdo je vůbec nezná, kam byste ho zavedli?

IJ: Čertoryje, Zahrady pod Hájem.

A něco méně „profláknutého“?

IJ: Jo, teď to řekneme a už to bude profláknuté taky! Za profláknutost Čertoryjí si můžeme sami...

JWJ: Komplex Předních luk včetně údolí Kazivce, mezi Suchovem a Horním Němčím. To je obrovské území, má zhruba tisíc hektarů. Je větší než Čertoryje a je velice pestré – jsou tam květnaté louky, ale i lesíky, suché strážky, prameny, mokřady... Člověk se tam krásně ztratí, nikoho za celý den nepotká.

IJ: Je pravda, že cizinci říkají, že jim doma nikdo neuvěří, že se dá na louce zabloudit!

JWJ: To měřítka je skutečně unikátní v rámci celé Evropy. Ty slavné *wooded meadows* v Estonsku, to jsou desítky hektarů, ale my tu máme stovky hektarů souvislého lučního porostu. To je fakt něco, co snad nikde jinde není.

Děkuji za rozhovor

Ptal se Jan Moravec

Poznámka: převzato z časopisu Krása našeho domova (podzim/zima 2013); kráceno

Vzdělávání veřejnosti v ochraně přírody

Celkem deset workshopů na šest vybraných témat proběhlo v loňském a letošním roce v rámci projektu Rozvoj environmentální gramotnosti odborné i laické veřejnosti, zařazeného do operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Témata workshopů vybrali členové projektového týmu na základě svých zkušeností z odborné činnosti v oblasti ochrany přírody a krajiny, environmentálního poradenství pro veřejnost a pedagogické činnosti a na základě konzultací se zástupci orgánů ochrany přírody (AOPK ČR, MŽP, krajských úřadů, ČIŽP). Workshopů se zúčastnilo na 400 lidí z Jihomoravského, Olomouckého, Zlínského a Moravskoslezského kraje. Přestože byl projekt určen široké veřejnosti, většina účastníků byla z řad odborné veřejnosti – především pracovníci z odborů životního prostředí obecních úřadů –, kteří přivítali možnost rozšířit své odborné znalosti a obohatit je o nejaktuálnější poznatky.

Velmi zajímavé údaje, které se mohou stát vodítkem pro organizování podobných

akcí v budoucnu, přinesl dotazníkový průzkum se všemi účastníky workshopů. Vybraná témata – Dřeviny rostoucí mimo les (problematika kácení, obnovy a údržby), Biodiverzita venkovské krajiny, Voda v krajině (úpravy vodních toků, protierozní opatření), Problematika kompostování (kompostování v obcích, komunitní kompostování), decentralizované kompostování a využití kompostů na zemědělské půdě), Zdroje informací o přírodě a krajině, Environmentální nestátní neziskové organizace – partner nebo soupeř veřejné správy? – byla hodnocena jako zajímavá, aktuální a přínosná. Zhruba polovina dotázaných vyhodnotila jako nejzajímavější problematiku dřevin rostoucích mimo les a biodiverzity venkovské krajiny.

Z hlediska zvolené formy workshopů účastníci nejlépe hodnotili jejich terénní část (exkurze), které v podobných, dosud absolvovaných kurzech postrádalo více než 60 % osob, a téměř 83 % tuto formu „výuky“ preferuje před ostatními možnostmi (teoretic-

kého) vzdělávání. Účastníci nezavrhli ani odborné přednášky lektorů (tedy určitou formu „pasivní“ výuky), které jim pomohly „dostat se do tématu“ a poskytl především základní odborné informace (kladně je hodnotila polovina účastníků). Celkem 48 % respondentů hodnotilo jako zajímavou interaktivní práci ve skupinách při řešení modelových situací s následným společným vzájemným srovnáním a vyhodnocením výsledků. Za nejméně zajímavou formu dalšího vzdělávání považovali respondenti tzv. e-learning (kladně se pro něj vyslovilo pouze 6 % účastníků).

Další informace o obsahu projektu, konkrétním zaměření jednotlivých seminářů i fotodokumentaci najdete na internetových stránkách: <http://regol.conbios.eu>. Na webu jsou rovněž volně ke stažení materiály, které v rámci projektu vznikly (např. metodické listy).

Jana Laciná, Vlastimil Kostkan, manažeři projektu